

A HADTÁPBIZTOSÍTÁS ELMÉLETE

A hadtáp elmélet helye a tudományok ismereti rendszerében

Elekes János ezredes

Az elmúlt években jó néhány szerző, illetve szerzői kollektíva foglalkozott a hadtudomány helyével, szerepével, struktúrájával, ugyancsak a hadtáp elmélet helyével, szerepével, tartalmával stb. Legutóbb 1977 decemberében a VSZ-ben részt vevő államok hadseregei tudományos szerveinek képviselői elméleti értekezleten foglalkoztak a témával. Ezen anyagokat áttekintve szükségét érezzük annak, hogy mi is foglalkozunk ezzel a témával mégpedig úgy, hogy tükröződjének abban az MN hadtáp sajátos kérdései is.

A tanulmány elé bárom alapvető célt tűztünk:

1. A nemzetközi katona-politikai helyzetben végbemenő változások, az egyre erőteljesebben folytatódó tudományos-technikai, haditechnikai forradalom, a hadügy szakadatlan tökéletesedése, a nagytömegű új ismeret a társadalmi, gazdasági élet valamennyi területén új feladatokat és problémákat tűz a katona-elméleti gondolkodás elé, ezen belül a hadtáp-elméleti gondolkodás elé is. E gondolkodásban az MN hadtápjára vonatkozóan a hadtáp vezető állománynak jelentős felelőssége van és csak úgy tud annak maradéktalanul eleget tenni, ha ezt tudományos alapon végzi. Egyrészt ehhez szeretnénk a tanulmánnyal hozzájárulni.

2. A tudomány feladata minden területen az adott kutatási objektum, társadalmi, vagy természeti jelenség törvényszerűségeinek tartós feltárása és azok ismeretében megfogalmazni az alapelveket és kitűzni a fejlesztés irányait. Így van ez a hadtudományban is. Ezen tanulmány aktualitását az is adja, hogy az MN hadtáp hosszabb és középtávú fejlesztési célkitűzéseinek megfogalmazása időszakában vagyunk, ehhez az elméleti megalapozás elengedhetetlen.

3. A tudományok, köztük a hadtudomány sajátos szótárában az utóbbi években számos új kifejezés jelent meg, amelyek meghatározott tartalmat takarnak, továbbá a hadtudomány, illetve a társadalom-, természet-, műszaki tudományok között a kapcsolat egyre inkább elmélyül, erősödik, az összefüggések bonyolultabbá válnak. Ezekben csak úgy tudunk eligazodni, hogy mindennek látjuk a helyét az ismeretek rendszerében. Ehhez is kívánunk hozzájárulni a téma áttekintésével.

Még előljárójában hangsúlyoznánk, hogy hadtudományunk alapja a szovjet hadtudomány, a szocialista hadtudomány, hadtáp elméletünk alapja a szovjet

hadtápelmélet. A hadtápelmélet fejlesztésében két irányban kell munkálkodnunk. Az egyik a szovjet, illetve a baráti országok, valamint a hazai tudományos élet bennünket érintő eredményeinek adaptálása, a másik saját kereteinken belül azoknak a sajátos MN hadtápot érintő, illetve a fejlődés belső szükségleteiből fakadó feladatoknak a megoldása, melyek honvédelmünk erősítésével kapcsolatosak és kimunkálásra várnak. E két irány együttes gondozása és ezek között a helyes arányok biztosítása a mi feladatunk.

A hadtudományi struktúra és a hadtápelmélet viszonya

A háborúval, hadsereggel, fegyveres tevékenységgel foglalkozó tudományok, általában a társadalomtudományok csoportjába tartoznak, de más tudományok egyre nagyobb helyet kapnak ezen a területen.

„Mint ismert, minden tudomány a maga speciális módszereit alkalmazva általában azonos kategóriájú törvényszerűségeket tanulmányoz. Ebből következik, hogy a háborúval nemcsak a hadtudomány foglalkozik. Egyedül a hadtudomány módszereivel (csapatgyakorlatokkal, hadgyakorlatokkal, hadijátékokkal stb.) és kategóriáival nem lehet megismerni például olyan kérdéseket, mint a háború gazdasági alapja és osztályjellege, ezek szerepe a társadalom fejlődésében. Hasonló a helyzet a hadsereg megismerése tekintetében.

A fegyveres erők építése, mint a politikai felépítmény eleme, szociológiai, társadalmi, gazdasági ismeretekre épül és figyelembe veszi a háború, ezen belül a fegyveres küzdelem törvényeit. Ebből következik, hogy teljes egészében megismerni olyan különböző, minőségileg eltérő törvényszerűségeket, amelyek a hadsereg tevékenységével és fejlesztésével kapcsolatosak, önállóan természetesen egyetlen tudomány sem képes. Mindezek alapján megállapítható, hogy a háború és hadsereg mindenoldalú alapos megismeréséhez valamennyi tudomány – beleértve természetesen a hadtudományt is – egyesített erőfeszítése szükséges.

A háborút, s vele a fegyveres erőket, mint társadalmi-politikai jelenségeket, azok különböző aspektusait, belső és külső kapcsolatait és viszonyait, mint a politikai felépítmény részét a fegyveres erők építésének társadalompolitikai és szervezeti elveit több társadalom-, természet- és műszaki-tudomány kutatja. Ezek közül valamennyi tudomány saját speciális módszerével és kutatási tárgyának megfelelően más-más tartalommal és mélységgel kutatja az adott kérdéseket.

A háború vizsgálatában vezető szerep illeti meg a háborúról és a hadseregről szóló marxista-leninista tanítást, amely filozófiai-szociológiai, társadalmi-politikai és politikai-gazdasági szempontból vizsgálja a háborút és hadsereget. E tanítások keretei között folyik a háború kirobbanásának kutatása, típusai, társadalompolitikai és politikai-gazdasági problémáinak vizsgálata, valamint a háború menetét és kimenetelét meghatározó törvényszerűségek feltárása, a politikai, a gazdasági és más társadalmi tényezőkkel összefüggésben. A marxizmus-leninizmusnak a háborúról és hadseregről szóló tanítása sokrétűen tanulmányozza a háborúnak a világorradalomra gyakorolt hatását, a háború és a szocialista forradalom viszonyát napjainkban, kutatja a katonai kérdések helyét, szerepét a kommunista-, munkás- és nemzeti-felszabadító mozgalmak stratégiájában és taktikájában, feltárja a szocialista államok hadseregei fejlődésének társadalompolitikai törvényszerűségeit, vizsgálja a szocialista baráti országok katonapolitikai

szövetsége és azok hadseregei harci szövetsége tökéletesítésének útjait. Ez a tanítás képezi a háborúról és a hadseregről szóló tudományos ismeretek rendszerét alkotó tudományok és elméletek világnézeti és módszertani alapját. A háborúról és hadseregről szóló marxista-leninista tanítás törvényei, kategóriái, elvei, gondolatai, következtetései, alapvető jelentőségűek a marxista-leninista hadtudomány számára.”¹

Azt hisszük nem szorul bővebb magyarázatra, hogy milyen rendkívül jelentős például a marxizmus-leninizmus tanítása a háttország szerepéről a háborúban, vagy az erkölcsi-politikai tényező. Vagy, hogy a legújabbkori politikai gazdaságtani kutatások feltárták hazánkban az indirekt gazdálkodási rendről a háború időszakában vagy a veszélyeztetettségi időszakban a direkt gazdálkodásra való áttérés legfontosabb törvényszerűségeit. Ugyancsak a tudományos szocializmus tanításaiból ered a fejlett szocialista társadalomban az életkörülmények, az életmód folyamatos és arányos fejlesztésének követelménye, mely követelmény szolgálataink szempontjából meghatározó jelenséggel bír.

„A háborút és a hadsereget tanulmányozó tudományok rendszerében fontos helyet foglal el a marxista-leninista hadtudomány. Mivel leginkább ez a tudomány van kapcsolatban a fegyveres küzdelem megismerésével – mint a politika egyik eszközével – fő szerep illeti meg a háború politikai céljai elérését szolgáló módszerek kidolgozásában.

A hadtudomány a fegyveres küzdelmet kutatja, dialektikus összefüggésben a társadalmi-gazdasági, és politikai jellegű tényezőkkel. A hadtudomány a háború jellegére és törvényeire, a fegyveres erők és az ország háborúra való felkészítésére, a hadviselés módjaira vonatkozó ismeretek rendszere. Kutatásának alapvető objektumát a háborúban folyó fegyveres küzdelem képezi.

A hadtudomány a korszerű háború lehetséges jellegének hadászati vonatkozásait tanulmányozza. Javaslatokat dolgoz ki a hadművészet valamennyi problémájára, a hadsereg építésére és annak irányítására, kutatja a személyi állomány kiképzésének és nevelésének, a fegyveres küzdelem eszközei fejlesztésének, a fegyveres erők tevékenysége biztosítását szolgáló anyagi, technikai és pénzügyi eszközök felhasználásának útjait és módjait. Tevékenységi körének és tárgyának megfelelően javaslatokat dolgoz ki a szocialista államok háborúra történő felkészülésére, a függetlenség és a szocialista országok szövetsége területi egységének megvédésére.”²

A ma elfogadottnak tekinthető csoportosításban a hadtudományi ágazat hat alágazatra tagozódik:

- a hadtudomány általános elmélete,
- a hadművészet elmélete (a hadászat, a hadműveleti művészet, a harcászat, a vezetés elmélete),
- a katonai szervezés, hadkiegészítés elmélete,
- a katonai kiképzés és nevelés elmélete,
- a hadigazdaság és a hadtáp elmélete,
- a hadművészet és a fegyveres erők története.

¹ A VSZ tudományos képviselői 1977-es értekezletén elhangzott előadás „A marxista-leninista hadtudomány tárgyáról és strukturájáról”.

² Ua., mint (1).

„Mint minden tudománynak, így a hadtudománynak is megvannak a maga általános alapjai: törvényei rendszert képeznek, amelyekből általános elvek erednek. A hadtudomány általános alapjai (a hadtudomány általános elmélete) tárja fel a hadtudomány tárgyát és struktúráját, továbbá szerepét és helyét a háborúra és hadseregre vonatkozó tudományok általános rendszerében.

A hadtudomány magja a hadművészet elmélete. Ez a hadászati, hadművelleti és harcászati szintű fegyveres küzdelem megvívásának törvényszerűségeit, jellegét, elveit és módjait tárja fel, és ennek megfelelően magában foglalja a hadászat, a hadművelleti művészet és a harcászat elméletét, beleértve az egyes szintekhez tartozó hadtápbiztosítási kérdéseket.

A katonai szervezés és hadkiegészítés elmélete a lenini elvek alapján kutatja a fegyveres erők béke- és hadiállományának és szervezeti struktúrájának kérdéseit, a haderőnemek és a fegyvernemek arányait, mozgósításuk, feltöltésük és megalakításuk rendszerét, a tartalékok képzését, a katonai szolgálat megszervezését és más kérdéseket.

A katonai kiképzés és nevelés elmélete tanulmányozza a katonai kiképzés és nevelés elveit, a katonai kollektívák (csapatok, törzsek) felkészítésének formáit és módszereit, ajánlásokat dolgoz ki a katonák magasfokú politikai, erkölcsi-harci és katonai-szakmai tulajdonságainak kialakítására. A katonai kiképzés és nevelés elmélete célirányosan és széleskörűen felhasználja a katonai pedagógia és pszichológia következtetéseit.

A hadigazdaság és a hadtáp elmélete vizsgálja az anyagi eszközök felhasználásával, a haza védelmére és a fegyveres erők tevékenységének biztosítására történő felhasználásával összefüggő kérdéseket. Kidolgozza a hadigazdasággal szemben támasztandó követelményeket, az ellenség gazdasági gyengítését szolgáló hadigazdasági ajánlásokat, megjelöli a saját gazdaság életképessége biztosításának útjait háború esetén. Vizsgálja a fegyveres erők hadtápjá szervezésének és működésének törvényszerűségeit és elveit, vezetésének sajátosságait, valamint a hadtáp és a hadigazdaság kölcsönös kapcsolatának kérdéseit.

A hadművészet, a fegyveres erők fejlesztése és felkészítése fejlődésének törvényszerűségei felismerésében fontos szerepet játszik a hadtörténelem, amelynek egyes alkotóelemei mint például – a hadművészet, a fegyveres erők (építésének, kiképzésének és nevelésének) története a hadtudomány része.

A hadtudomány szoros kapcsolatban van mindazokkal a tudományokkal, amelyek a háborúról és hadseregről szóló tanítás tudományos rendszerét alkotják. Elsősorban a társadalom-, természet- és műszaki tudományok azon katonai problémáiról van szó, amelyek kapcsolatban vannak a hadsereg háborúra való felkészítésével, a fegyverzetrendszerek kiépítésével, valamint a fegyveres küzdelem megvívásának biztosításával. Ezen tudományok katonai problémái, amelyek a megfelelő társadalom-, természet- és műszaki tudományok területéhez tartoznak, fokozatosan olyan speciális tudományterületekké alakulnak, amelyek közvetlen érintkezésben vannak a hadtudománnyal és a hadtudományhoz viszonyítva annak határterületein helyezkednek el. A tudományok ilyen átfedése korszerű viszonyok között eléggé elterjedt jelenségnek számít. Van fizikai-kémiai, kémiai-fizikai stb.”³

³ Ua., mint (1).

Megállapíthatjuk tehát, hogy a hadigazdaság és a hadtápelmélet nem külön tudományág, vagy ágazat, hanem a hadtudomány szerves része, egy olyan problémakör, mely tudományos kategóriában gondolkodva a fegyveres erők hadtápjának felépítésével és működésével kapcsolatos törvényszerűségekre, elvekre vonatkozó ismeretek összességével foglalkozik. A hadtápelmélet a hadtudomány törvényszerűségeinek alapján épül fel, igazodó összefüggésben a reálató más tudományágakkal.

A hadigazdaság és a hadtápelmélet mint a hadtudomány egyik alágazata viszonylagos önállósággal rendelkezik, ugyanakkor részét képezi a hadtudomány valamennyi ágazatának. A hadtápelmélet és a hadtudomány más alágazatai közötti kölcsönös kapcsolat lényege abban fejeződik ki, hogy az teljes mértékben alá van rendelve a hadtudomány általános elméletének és a hadművészet elméletének. Nevezetesen a hadtudomány ezen alágazatai szabják meg a hadtápelmélettel szembeni alapvető követelményeket, határozzák meg fejlődésének irányát, elméleti és módszertani alapját képezik, viszont figyelembe veszik a hadtápelmélet eredményeit.

A továbbiakban nem az egész komplett területtel, hanem egy részével, a hadtápelmélettel foglalkozunk.

A hadtudomány keretei között a hadtápelmélet szerves kapcsolatban van valamennyi ágazattal, széleskörűen felhasználja azok eredményeit, azok pedig ugyancsak felhasználják a hadtápelmélet eredményeit.

A hadtápelmélet fejlődése az általános gazdasági, politikai, tudományos-technikai jellegű, egymással kölcsönös összeköttetésben, összefüggésben álló sok tényezőn keresztül valósul meg. Támaszkodik más tudományágak, ágazatok eredményeire, azok számára általános és konkrét műszaki, technikai, harcászati stb. feladatokat is ad. Így tehát szoros az együttműködés más tudományágakkal, ágazatokkal.

A hadtápra vonatkozó elméleti tevékenységnek a célt illetően, még helyesebben az eredmény vonatkozásában két oldala van. Az egyik az általános hadtápelmélet -, melynek részleteivel később foglalkozunk - mely a hadtápra vonatkozó általános területeket vizsgálja, illetve fogalmazza, a másik az egyes hadtápagazatokban folyó - alapvetően parancsnoki irányítású - kutatási, fejlesztési tevékenység, mely az adott ágazatok sajátosságainak és igényeinek megfelelően folyik, figyelembe véve az általános hadtápvonatkozású törvényszerűségeket, elveket.

Így tehát összefoglalóan megállapíthatjuk, hogy a hadtápelmélet alapvető része a hadtudománynak, kapcsolódva annak valamennyi alágazatához, de viszonylag önálló problémakört képez. Ráépül az ágazati alkalmazó tudományágakra, ágazatokra. Tevékenységében figyelembe veszi és alkalmazkodik más tudományágak, ágazatok törvényszerűségeihez, mint pl. a gazdaságtudományok, az ipargazdaságtan a hadigazdaságtanhoz stb.

A hadtápelmélet tárgya, feladatai, tartalma

A hadtápelmélet tárgyát úgy fogalmazhatjuk meg, mint a fegyveres erők béke és háborús hadtápbiztosítási rendszerének törvényszerűségeire, elveire és működésére vonatkozó területek tanulmányozása. Röviden ahogy a hadtudomány tárgya fegyveres küzdelem, úgy a hadtápelmélet tárgya a fegyveres küzdelem hadtápbiztosítása, beleértve a fegyveres erők hadtápjára létrehozásának, fejlesztésének, felkészítésének területeit is.

A hadtápelmélet a marxista-leninista módszertanra, a marxizmus-leninizmus a háborúra és a hadseregre vonatkozó tanításaira, a tudományok, a hadtudomány más tudomány területeinek eredményeire támaszkodva a fegyveres küzdelem, illetve a fegyveres erők felkészítése mindenoldalú hadtápbiztosítási kérdéseit kutatja.

A hadtápelmélet alapvető funkciója, feladata kettős: egyrészt a tudományos kutató munka módszereivel, a hadtudomány illetve más szaktudományi kutató munka részeként feltárni és megfogalmazni a fegyveres erők hadtápjára és tevékenységére vonatkozó elveket és törvényszerűségeket; másrészt megalapozott javaslatok adása a hadtáp mindenoldalú fejlesztéséhez, a csapatok mindenoldalú hadtápbiztosításának gyakorlati megtervezéséhez és konkrét rendszabályok fogantatásához. E kettős csoportosítás szerint a hadtápelmélet feladata a megismerésben való részvétel, illetve javaslatok és vezetői munka útján a vezetés, szabályozás elméleti megalapozása.

A hadtápbiztosításra vonatkozó törvényszerűségek, elvek, ajánlások megfogalmazása, a kutatás, a gyakorlat, a baráti hadseregek vagy más ágakban elért tudományos eredmények adaptálásának összegezett eredménye. Ezek tulajdonképpen az elméleti munka fő eredményei, egyben a gyakorlati tevékenység alapját képező ideálok, tendenciák, vezérfonalak a cselekvéshez, a mindennapi munkát meghatározó irányelvek. Az elvek, a törvények viszonylag stabilak, de időnként különböző tényezők hatására megváltoznak.

Az elvek pontos megfogalmazása azért fontos, mert a valóban megalapozott döntésekben mindig az elvek alapjáról, azokhoz igazodva kell kiindulni, mivel igazoltan tudjuk róluk, hogy igazak, tudományos módszerekkel lettek megállapítva és kevésbé tévedhetünk ha a gyakorlatban azokhoz igazodunk. Az elvek viszonylagos stabilitása viszont azt jelenti, hogy nem szabad azokat mechanikusan alkalmazni, másolni, hanem be kell helyezni az adott helyzetbe.

A mindennapi elméleti munka arra is hivatott, hogy a vezető és végrehajtó állományt felvértezze, a hatékony htp. tevékenységhez szükséges összes elméleti ismeretekkel, a kiképzéshez, felkészüléshez szükséges alapokkal, végezetül a hadtápelmélet által megfogalmazott elvek alapot adnak a konkrét szabályozások, követelmények, dokumentumok (alapszabályzatok, direktívák, irányelvek, egyes gyakorlatok dokumentációinak) kidolgozásához.

A hadtápelmélet fő tartalma a következő:

- a fegyveres erők hadtápjának építése és a csapatok biztosítására irányuló tevékenységek törvényszerűségeinek kutatása;
- a fegyveres erők biztosítása valószínű körülményeinek meghatározása a jövő háborújában;
- az ország hadigazdasági bázisainak és a hadszíntér lehetőségeinek a fegyveres erők érdekében történő legeredményesebb alkalmazási lehetőségeinek feltárása;
- a fegyveres erők hadtápjának háborúra való felkészítése elméleti tételeinek és követelményeinek kidolgozása;
- a fejlesztési kérdések kutatása;
- a csapatok hadtápbiztosítása megszervezése elveinek és a hadtápvezetés alapjainak kidolgozása.

A fegyveres küzdelemmel szorosan összefüggő területeken túlmenően más területekkel is foglalkozunk a hadtápelméletben. Így:

- a hadtápelmélet helyével, szerepével,
- a fegyveres erők békében történő fenntartásával összefüggő hadtáp kérdésekkel,
- az egyes haderőnemek, fegyvernemek, szakcsapatok felépítésének nemzeti sajátosságaiból eredő hadtápbiztosítási problémák vizsgálatával.

Összefoglalóan tehát a hadtápelmélet foglalkozik:

- a hadtáp építésével, felkészítésével, a fegyveres küzdelemre való alkalmassá tételével, ezek valamennyi feltételének kialakításával, a béke időszakban folyó fejlesztéssel;
- a fegyveres erők hadtápjá valamennyi tagozatának háborús viszonyok közötti működésével, tevékenységével, tehát a háborús hadtápbiztosítással;
- a fegyveres erők békében történő fenntartásával, a csapatok ellátásával, a gazdálkodással, a személyi állomány élet- és munkakörülményeivel.

Az egyes területek igen szerteágazó, de egymással összefüggő kérdésekkel foglalkoznak. Csak példaként néhányat. A hadtápbiztosításra közvetlenül, vagy áttételesen ható olyan területek, mint a fegyveres erők fejlesztésének tendenciái, a népgazdaság, a kapcsolódó iparágak helyzetének és kapacitásának alakulása, a hadtápbiztosításra és ellátásra ható népességi-demográfiai, közoktatási, szakmasztruktúra tényezők, a polgári életben végbemenő műszaki fejlődés követelményei, az áralakulások vizsgálása stb. Különösen jelentős e vizsgálati kérdéskörben belül az egyes döntési alternatívák, fejlesztési változatok várható hatásainak megítélése, nehogy egy kedvezőnek látszó hadtáprendszabály bevezetése más területeken káros következményekkel járjon.

A fegyveres erők hadtápjának és az ország infrastruktúrájának összefüggései, a hadszíntérből adódó lehetőségek, a hadtáp és népgazdaság sokirányú kapcsolatának vizsgálata témakörébe sorolható a fegyveres erők hadtápjának ésszerű diszlokációja, a közlekedés-hálózat fejlesztése és helyreállítása, a készletek lépcsőzése a hadszíntéren és a hadtápon belül stb.

A hadtáp valamennyi szervezetenek, szervének és tagozatának működésére való közvetlen felkészítésével, ennek végrehajtásával és szervezésével kapcsolatos területhez tartoznak a mozgósítás és annak tervezési rendszerének kialakítása, a kiképzés és továbbképzés céljainak, rendjének, tartalmának és sajátos módszereinek meghatározása. E kérdéskör keretén belül vizsgáljuk például a hivatásos kádereképzés reformját, illetve adunk ki irányelveket a gyakorlatok követelményeire, szabályozzuk az M összekovácsolás rendjét stb.

A fegyveres erők fenntartására irányuló szolgáltatások, ellátás és gazdálkodások összefüggéseiben vizsgáljuk azok lehetőségeit, mechanizmusát, az optimális szabályzókat, normákat és normatívákat stb.

Összefoglalóan megállapíthatjuk, hogy a fegyveres erők hadtápelmélete a hadtudomány szerves része, kölcsönös összefüggésben van a hadtudomány valamennyi alágazatával, felhasználja más tudományágak, ágazatok eredményeit, együttműködik azokkal.

A hadtápbiztosítás elvei

Mint ismeretes a hadtápelmélet is magába foglal tudományos kategóriákat. Ezekhez tartoznak azok az alapvető ismeretek, amelyek segítségével kerülnek kialakításra, megfogalmazásra a fegyveres erők hadtápbiztosításának főbb elvei és szabályai. Ezen elveknek és szabályoknak megfelelően valósul

meg a fegyveres erő hadtápjának és vezető szerveinek gyakorlati tevékenysége. Mi a továbbiakban a hadtápbiztosítás főbb, alapvető elveivel foglalkozunk.

A hadtápbiztosítás alapvető elvei a hadügy fejlődésének megfelelően általában változnak, fejlődnek. Mint már szó esett róla stabilitásuk, tartósságuk viszonylagos. A hadtápbiztosítás elveit jelentős mértékben befolyásolja, elavulttá teszi, vagy újra fogalmazza a nemzetközi katonapolitikai helyzet alakulása a fegyveres erők felszereltségében haditechnikai színvonalában, struktúrájában, harceljárásában bekövetkező változások, a hadszíntér-viszonyok, a szövetséges kötelezettségek és egyebek. Mások voltak a hadtápbiztosítás egyes elvei a szovjet hadseregben az intervenció háború idején, a Nagy Honvédő Háborúban, egy sor sajátos elvet alkalmazunk a hagyományos fegyverrendszerre épített haderőfejlesztés időszakában és ismét jó néhány új elv fogalmazódott meg a tömegpusztító fegyverek (eszközök) alkalmazásának viszonyai közötti felépítés, alkalmazás terén.

Felfogásunk szerint fegyveres erőink hadtápbiztosításának elvei két nagy csoportra oszthatók. Az egyik csoportba tartozó elvek általában érvényesek a Varsói Szerződés hadseregeire és a szocialista hadtudomány egyetemes eredményeiből születtek, míg a második csoport az egyes országok fegyveres erői, így a mi hadseregünk jelenlegi helyzetével függ össze és ilyen szempontból sajátos elveknek számítanak.

Melyek tehát a hadtápbiztosítás alapvető elvei?⁴

1. *A hadtáp állandó készenlétének elve a háború kezdetén meglévő hadtáperőkkel és -eszközökkel.* Ez az elv a hadművészet egyik fontos elvéből, a váratlanság elvéből, a váratlanság tényezőjéből ered, amelynek jelentőségét a tömegpusztító eszközök megjelenése méginkább fokozta. Ebből származik az a követelmény, hogy az adott tagozatok hadtápjának készenléti foka minden esetben az adott csapat készenléti fokának kell megfeleljen, amely különböző tagozatokban nyilván nem egyforma. Ez az elv tehát a harci és biztosítási készenléti fok kölcsönös összefüggését tartalmazza, melynek megsértése korszerű hadműveletben súlyos következményekkel járhat mind a háború kezdetén, mind a hadműveletek folyamatában. Ennek az elvnek figyelembe vételével kell végzünk szervezési munkánkat, ez determinálja a hadtáp felkészítésének módszereit és a mozgósítási tevékenységet is.

2. *A hadtápbiztosítási rendszer folyamatos élet- és működő képességének elve,* mint a csapatok megbízható hadtápbiztosításának alapvető feltétele. Ez az elv támasztja a hadtápszervezetekkel és a működési folyamatokkal kapcsolatos olyan követelményeket, mint pl. a védettség, a hadtáp technikai, szervezeti mozgékonyasága. Az életképesség fenntartásának fontos feltétele a tömegpusztító fegyverek elleni védelemre történő kiképzés, a megfelelő eszközökkel való ellátottság, ezért ennek az elvnek alapján határozzuk meg a hadtápkiképzés tartalmában az általános katonai kiképzés, az önvédelmi képzés elsődlegességét, hadtáptechnikai eszközök fejlesztésénél a páncél védettséget, terepjáró-, gázló-stb. képességet.

3. *A hadtápbiztosításnak a csapatok tevékenységének irányúiként a hadműveleti felépítés szerinti, a csoportosítások önállóságát biztosító megszervezése-*

⁴ 1—5-ig I. Goluszkó altábornagy „A fegyveres erők hadtápelméletéről” Voennaja Míszl 1974. évi 6. sz. felhasználásával.

nek elve. Ez az elv támaszt velünk szemben olyan követelményeket, mint a készletek és kapacitás megfelelő mélységű és szélességű lépcsőzése, a rugalmas tagozati rendszer, a hadtápszervezetek oszthatósága, a hadtáp manőverezési képessége, szilárd vezetettsége, továbbá a készletek alsóbb tagozatokba történő fokozottabb felhalmozása. Ez az elv szoros kapcsolatban van olyan elvi tényezőkkel, mint a fegyveres küzdelem eredményességének és a hadtápbiztosítás hatékonyságának összhangja. Ezen belül nagy szerepe van a hadtápbiztosítás fő iránya megválasztásának. Ennek klasszikus, rendkívül kifejező példája az, amit Lenin 1918 októberében mondott, mikor a Politikai Bizottság az egyes frontok ellátottságát tárgyalta, „Semmit nyugatra, egy kicsit keletre, majdnem mindent délre”, ami teljesen kifejezte az 1918-as katonai helyzet hadtápkövetelményeit, az adott szituációban.

4. *A hadtápvezetés rendszertani megközelítésének és felfogásának elve.* Ez ma rendkívül aktuális. Miután a hadtápvezetés rendszertani megközelítésének alapvető tétele, hogy a „hadtápvezetés a csapatvezetés szerves része”, ugyanúgy az elvből az is következik, hogy a hadtápbiztosítás fő folyamatainak valóban hatékony, de mondhatnánk egyedül érvényesíthető rendje, az egyes folyamatokban integrált, központosított, de ugyanakkor az ágazati irányításban viszonylag önálló vezetés. Hadtápvezetés központosítása, a hadtápirányítási funkciók bizonyos összpontosításában nyilvánul meg, mint pl. a hadtápvezetés megszervezésének kérdései, a hadtáp felépítése, a közlekedési vonalak felhasználásának koordinálása, az anyagi eszközök szállításának szervezése, a hadtáp őrzése, védelme stb. A rendszertani megközelítés követelményét az automatizált hadtápvezetési rendszer megvalósítása elégti majd ki még teljesebben.

5. *A fejlett szocializmus építésének, megvalósításának időszakában, pártunk XI. kongresszusán elfogadott programjának megfelelően mind békében, mind háborúban a hadseregünkben alapvető az ellátás és szolgáltatás társadalmi színvonalon való tartásának és azzal arányos fejlesztésének elve.* A haza fegyveres védelmét ellátó személyi állományról való szocialista gondoskodás, a feladata ellátására való maradéktalan ösztönzés egyaránt szükségessé teszik, hogy a katonai fiatalok és az állandó állomány a hazánkban általánosságban elért életkörülményeknek megfelelően éljen és tevékenykedjék. Ha ezt az elvet megsértjük, a személyi állomány felé tisztító hatások lépnek fel, konfliktusokba kerülünk társadalmi céljainkkal és ez nehézséget okoz a harcckészültség fenntartásában. Természetes, hogy ez az elv háborúban az életkörülményeknek megfelelően és elsősorban *tartós* tendenciaként jelentkezik mint követelmény, de ma már be kell látni, hogy a jövő háborújában magasabb ellátási követelmények jelentkeznek, mint az elmúlt háborúban. Ezt az elvet nem iktatja ki, nem szoríthatja háttérbe csupán módosítja, vagy ideiglenesen korlátozza a szocialista hadseregek erkölcsi magasabbrendűségének általános elve.

6. *A hadsereg építésében, fejlesztésének és fenntartásának időszakában rendkívül fontos a hatékonyságnak alárendelt takarékos gazdálkodás elve.* Ez a fejlődés jelenlegi szakaszában azt a követelményt támasztja velünk szemben, hogy a rendelkezésünkre álló pénzügyi és anyagi eszközökkel, munkaerővel és szellemi kapacitással takarékosan gazdálkodjunk, törekedjünk a lehetőség és felhasználás legoptimálisabb viszonyának kialakítására⁵, de mindenkor a haté-

⁵ 6--8-ig Dr. Deák Péter alezredes, a hadtudományok kandidátusa feljegyzései felhasználásával.

konszágnak, azaz a harcászultségi tényezőknek egyértelműen alárendelve. Röviden a legnagyobb eredmények elérése a legkisebb ráfordítással. Ezért ebből az elvből fakad minden olyan szemléletnek az elutasítása, mely az olcsó megoldások érdekében, látványos statisztikai mutatók produkálása céljából a harcászultségre káros, a biztosítás hatékonyságát csökkentő eljárásokat javasol. Nagyon fontos, hogy minden döntésünknel ezt az alapelvet így és egységesen értelmezzük.

7. *A hadtáp intenzív, a műszaki fejlesztésre és racionális eljárásokra, optimális szervezetek kialakítására alapuló fejlesztésének elve.* Ezt az elvet a mi viszonyunkban az 1980-as évek követelményei és a velük szemben álló anyagi, létszám és egyéb lehetőségek hozták felszínre, fogalmaztatták meg velünk. Tudjuk, hogy az elkövetkezendő, hosszú távú időszakban hadseregünk fejlődése, haditechnikai arculata a VSZ-ből reánk háruló kötelezettségek a hadtápbiztosításra mind mennyiségileg, mind minőségileg, nagyobb feladatokat rónak. Ugyanakkor az is világos, hogy a fejlesztésre – bár más belső arányok szerint – az eddigieknek megfelelő, a nemzeti jövedelemből a múltbélihez hasonlatos arányú anyagi lehetőségek, korlátozott beruházási kapacitás és jelentős létszám gondok járulnak. Így a hatékony fejlesztésnek nincs más útja a fenti elvből eredően, mint a hadtápmunka gépesítése, a vezetés automatizálása, a szervezetek további optimalizálása, és a mind racionálisabb módszerek alkalmazása a végrehajtásban. A következő tervidőszak feladatait is ennek az alapelvnek megfelelően igyekszünk meghatározni.

8. A hadseregünkben az elmúlt évek hatékony gyakorlata a hadtáp fejlesztésének számos, az előbbi elveknek megfelelő útját és módszerét hozta felszínre. Ezek között jelentős helyet foglalt el a népgazdasággal együttműködésben kifejlesztett több profilú rendeltetésű hadtáptechnikai eszközök családja, a mozgósítással felállítandó hadtápszervezetek népgazdasági bázisaira építése. Úgy látjuk, hogy ennek alapján sajátos új biztosítási elv fogalmazódik meg a MN hadtápjában, ez pedig a *hadtápfejlesztés népgazdasági rendszerekre, technikára és szervezetekre való tudatos építésének elve.* Ezt az elvet a továbbiakban is közvetlenül érvényesítjük, s az összes olyan területeken, ahol lehetséges ennek megfelelő megoldásokat, vegyes beruházásokat, közös fejlesztési lehetőségeket keresünk.

A hadtápbiztosítás főbb elveinek ezen felsorolása és csoportosítása nem örökérvényű, sőt megítélésünk szerint – még nem is teljesen kiforrott. Nagyon fontos, hogy a prognosztika a hadtáp tudományos kutató munka, valamint a magasabb szintű hadtápvezetési gyakorlat – főleg a tapasztalatok általánosításában – korrigálja, továbbfejlessze, pontosabban, vagy újra fogalmazva ezeket az elveket.

Hangsúlyozni szeretnénk, hogy felsorolásunkban a hadtápbiztosítás meghatározó, alapvető elveivel foglalkoztunk. Közismert, hogy a hadtáp gyakorlati tevékenységét számtalan, az utasításokban, szabályzatokban megfogalmazott elv, szabály vezérli. Ilyenek csak példaként:

- az után- és hátraszállítás elve;
- az előljáró parancsnokság felelőssége az alárendelt csapatok mindenoldalú, teljes és időben történő hadtápbiztosításáért.
- a nemzeti csoportosítások hadtápbiztosításáért való felelősség elve stb.

Ezek között határesetek is lehetnek az elvek és szabályok tekintetében.

Minden esetre látnunk kell, hogy az elveket komplex módon szükséges tanulmányozni és a konkrét viszonyoknak megfelelő helyzetekre alkalmazni, szoros összefüggésben a hadművészet elveivel, a tevékenységek szabályaival.

A hadtápelmélet továbbfejlesztésének útjai, módjai

Már az első kérdésnél utaltunk arra, hogy a hadtápbiztosítás jelenlegi elvei, szabályai alapvetően tükrözik a társadalom, a fegyveres erők, a hadtáp jelenlegi objektív valóságait. Ez az objektív valóság hol jelentősen érezhetően, hol alig érezhetően változik, közép- és hosszabb távú célkitűzéseinkkel pedig előirányozzuk annak jelentős változását. Ezen előirányzatok következnek egyrészt néphadseregünk szervezeti, anyagi-technikai, fejlesztési, ezzel összefüggő alkalmazási, harcjelzési és egyéb előirányzataiból, a katonapolitikai helyzet előrelátható változásaiból, a társadalom általános fejlődésének tendenciáiból, de következnek másrészt a hadtápelmélet által feltárt fejlesztési igényekből, a hadtápmunka gyakorlatának eddigi tapasztalataiból. Mindezekből következik, hogy egyrészt az állandó fejlődés, változás, másrészt mind a közép-, mind a hosszabb távú célkitűzések megvalósítása jó néhány összefüggő területen, de számtalan részterületen további elméleti megalapozást igényel, ezt pedig a hadtápelmélet művelése útján biztosíthatjuk.

Miben látjuk a hadtáp fejlesztésének útjait, módjait?

1. A fejlett szocialista társadalom célkitűzéseinek, feladatainak, módszereinek, eredményeinek, problémáinak folyamatos nyomonkövetése, elemzése, értékelése, jelen esetben abból a szempontból, hogy megfogalmazhassuk az ezekből következő hadtápelmélet és gyakorlatával összefüggő következtetéseinket.

Hozzá kell tennünk, hogy nagyon összetett dologról van szó, ugyanis a Magyar Néphadsereg egészének helyzete, fejlesztése szoros összefüggésben van társadalmunk fejlődésével és a hadtudomány megfogalmazza a gyakorlat pedig érvényesíti az ezzel összefüggő következtetéseit. A mi szempontunkból egyrészt a hadtudomány területei által feltártakat kell érvényesíteni a hadtápelméletben és gyakorlatában, másrészt a hadtápbiztosítás egyes területeit közvetlenül érintő következtetéseket magunknak kell megfogalmaznunk. Hogy példával is éljünk, úgy véljük nem szorú különösebb magyarázatra, hogy például, amikor a személyi állomány ellátása, a szolgáltatások színvonalának növelését tervezzük rövidebb, vagy hosszabb távra, akkor ennek összhangban kell lennie az ország teljesítőképességével, az életszínvonal általános emelkedésének ütemével stb. Tehát úgy is mondhatnánk, aki a társadalmi, politikai kérdéseket nem ismeri nem művelheti eredményesen a hadtápelméletet.

2. A Magyar Néphadsereg egésze, a haderőnemek, fegyvernemek, szakcsoportok szervezeti, anyagi, technikai fejlesztése eredményeinek folyamatos nyomonkövetése a hadtápbiztosítás szempontjából annak értékelése és az ezzel összefüggő következtetések megfogalmazása.

Abban a korban teljesítünk szolgálatot, amikor jelentősen felgyorsult a haditechnika fejlődése, amikor egymás után jelennek meg új fegyverrendszerek,

ennek megfelelően változnak a szervezetek stb. Ebből az következik, hogy nem elegendő csupán automatikusan igazítani ehhez a hadtáp szervezeteket, a hadtápmunka béke és háborús gyakorlatát, hanem tudatosan, még ezen új fegyverrendszerek belépése előtt az arra való felkészülés időszakában fel kell tárunk a kapcsolatos hadtáp összefüggéseket, figyelembe véve a hadtápbiztosítás általános elveit, szabályait a gyakorlati hadtápmunka tapasztalatait.

3. Közismert, hogy a hadügy egésze és valamennyi területe folyamatosan fejlődik. A társadalmi, politikai, katonapolitikai helyzet változásai, a mind korszerűbb fegyverrendszerek, technikai eszközök, szervezetek megjelenése következtében elsősorban a hadművészet, de valamennyi hadtudomány terület arra kényszerül, hogy átfogalmazza az elveket, szabályokat, mert ezek az említett változások megváltoztatják a haditevékenységek körülményeit, a harcéljárás stb. Ebből következik, hogy a hadtápelmélet továbbfejlesztésében döntő jelentőséggel bírnak elsősorban a hadművészet által feltárt újabb és újabb törvényszerűségek, megfogalmazott szabályok ismerete, folyamatos figyelemmel kísérése, értékelése, a hadtápbiztosítás terén történő adaptálása, a hadtápelmélet és gyakorlat ezekhez történő igazítása.

4. Más tudományágak, ágazatok eredményeinek figyelemmel kísérése az adott területeken ezek eredetben, vagy megfogalmazott igények szerinti átalakítás utáni adaptálása. Ez a terület elsősorban a hadtápbiztosítás egyes szakágazatai szempontjából jelentős. Úgy véljük, nem kell külön hangsúlyoznunk, hogy milyen jelentős eredményeket értünk el e téren. Azt is könnyű belátni, ha nem ismerjük az egyes tudományágak, ágazatok eredményeit, az adott területen a gyakorlat elért színvonalát, nem is tudunk követelményt állítani, márpedig a nagyütemű fejlődés újabb és újabb igényeket vet fel a mi területeinken is, és ezen igények nagy részét hazai bázison kell kielégítenünk. Ki tagadná, hogy ennek a területnek a művelése nem a hadtápelmélet továbbfejlesztésének a területe.

5. A tapasztalatok feldolgozása, általánosítása és alkalmazása mind a hadtápelméletben, mind annak gyakorlatában. Úgy véljük, és ítéljük, hogy a különböző jellegű, módszerű gyakorlatok tapasztalataiból nagyon sokat hasznosítunk, de közel sem annyit, mint amennyit lehetne, vagy kellene. Sajnos – és ez valamennyi hadtudományi területünkre jellemző – felszínes a gyakorlat tapasztalatainak feldolgozása, kevés az olyan megalapozott következtetéseknek a száma, amelyek hadtáp elméletünket gazdagítaná.

Félreértés ne essék, nemcsak a hadászati, hadműveleti, harcászati, vagy szakharcászati gyakorlatok tapasztalatairól van szó, hanem a mindennapi hadtápmunka tapasztalatairól is.

Tekintsük át folyóiratainkat, valymi kevés olyan munkát találunk azokban, amelyek a mindennapi hadtápmunka problémáit vizsgálják és teszik közzé az általánosító tapasztalatokat. Márpedig az élet közismerten nagy iskola, ez jelentősen hozzá kell, hogy járuljon a hadtápelméletünk fejlesztéséhez.

6. A hadtáp fejlesztése terén jelentkező igények elméleti megalapozása. E terület kapcsán idéznénk a HM 1981–1990 időszakra szóló prognózisból: „a hadtápbiztosítás valamennyi tagozatában a hadtáp mozgékonyságának, életképességének, védettségének, önvédelmi képességének és a túlélés feltételeinek javításához, fokozásához, továbbá a készletek és a szállítótér összhangjának

fenntartásához szükséges lehetőségeket kell növelni". Eddig az idézet. Szépen hangzik. De bármelyik kérdését ragadjuk ki az idézetnek meg kell mondanunk, hogy a teljesítéséhez milyen elvek alapján, milyen módszerekkel, eszközökkel, mikor mit kell tennünk. Ezt pedig csak akkor tudjuk, ha feltárjuk az igény eredőjétől a teljesítésig jelentkező összes problémákat. Ezt pedig a hadtápelméletünk fejlesztésének igen fontos gyakorlati oldalát jelenti.

7. Tudományos tanácsokon, szekcióüléseken elhangzottak elemzése, értelmezése, következtetések levonása. Úgy látjuk, hogy egy-egy téma vitájának kapcsán minden ilyen esetben elhangzanak a témához szóló konkrét észrevételek melyek egyenes arányban járulnak hozzá az elmélet fejlesztéséhez, de másrészt ezen túlmenően sok olyan kapcsolatos észrevétel merül fel, ami nem csupán és szorosan a témához tartozik, hanem érint más témákat is. Nem engedhetjük veszendőbe ezen legtöbbször hasznos gondolatokat.

8. A baráti hadseregekben művelt szocialista hadtudomány eredményeinek adaptálása. Azért itt befejezésül szólunk erről, mert a tanulmány elején tisztáztuk, hogy hadtudományunk, hadtápelméletünk alapja a szovjet szocialista hadtudomány, illetve hadtápelmélet. Ezért itt ezzel bővebben nem kívánunk foglalkozni.

Néhány szót a hadtápelmélet fejlesztésének módszereiről.

1. Úgy ítéljük meg, hogy a kidolgozott elméleti tételek gyakorlatban történő ellenőrzése terén nem teszünk mindenkor tudatosan annyit, amennyit kellene. E téren is vannak elismerésre méltó eredményeink, de inkább dominál az a helyzet, hogy gyakorlati ellenőrzés nélkül foganatosítunk kötelező érvényű rendszabályokat és utólag vonjuk le a következtetéseket, nem egy esetben anyagi és erkölcsi hátrányban. Ha közhelynek is számít, de megismételjük, hogy a legfelsőbb iskola, a legszínvonalasabb vizsga a gyakorlat.

2. Bár az utóbbi években jelentős javulás tapasztalható, mégis úgy látjuk, hogy a szellemi és anyagi ráfordításokat nem összpontosítjuk kellően a legfontosabb feladatok kutatására, megoldására. Tudományos kutató munkánk tervszerűen folyik, egyrészt kapcsolódik a néphadseregi témákhoz, másrészt saját igényeink kielégítését tervezzük, mégis a jövőt illetően nagyobb figyelmet kell tudományos kutatási célkitűzéseinknek szentelni összpontosítva a meghatározó témákra.

3. A téma kapcsán szót kell ejteni arról is, hogy közel sem használjuk ki kellően tanintézeink szellemi kapacitását egyes kutatási feladataink megoldásában. E kapacitások kihasználásának pedig elsősorban a hadtáp elméletének fejlesztésében lenne jelentős szerepe. Úgy véljük, az elméleti munkára a legjobb feltételek e szervezeteknél a legteljesebben biztosítottak, hiszen a hadtudomány valamennyi tudományterületéhez tartozó kérdéseket vizsgálják nap mint nap, kitűnő irodalmi bázissal rendelkeznek és képesek a kitűzött elméleti kutatási feladatok megoldására.

Mondanivalónkat két gondolatsorral fejezzük be.

Az elmúlt években fogalmazták meg a szovjet hadtudománnyal szemben támasztott legfontosabb követelményt, amely így hangzik: „állandóan előzze meg a gyakorlatot, előre tekintsen, tárja fel a hadügy fejlődésének valószínű útjait, rakja le a gyakorlati utat és ezáltal gyorsítsa meg és tökéletesítse a sze-

mélyi állomány kiképzésének és nevelésének folyamatát, segítse elő a fegyveres erők harckészültségének állandó fokozását”.

Úgy véljük, hogy ahogy ez a követelmény – saját lehetőségeinknek megfelelően – érvényes az általunk művelt hadtudományra, úgy érvényes a maga vonatkozásaiban hadtáplélméletünkre is.

Végezetül hangsúlyoznánk, hogy a felgyorsult ütemű, bonyolult világhelyzetben amikor a fejlődés perspektíváit vizsgáljuk, a katonai kérdések értelmezésében fokozódik a marxizmus-leninizmus valamennyi alkotó részének szerepe, ezért a hadtáplélmélet művelőinek kiemelt figyelemmel kell kísérniök a marxizmus-leninizmus kutatási eredményeit.